

MATEMATIKA II - vybrané úlohy ze zkoušek (2015) doplňené o další úlohy

Nalezené nesrovnalosti ve výsledcích nebo připomínky k tomuto souboru sdělte laskavě F. Mrázovi (e-mail: Frantisek.Mraz@fs.cvut.cz).

2. část DVOJNÝ A TROJNÝ INTEGRÁL

3. část (Křivkový a plošný integrál, potenciál) bude vydána v polovině dubna 2015

Některé úlohy jsou převzaty ze skript [1] a [2].

[1] J. Neustupa: **Matematika II**. Skriptum Strojní fakulty. Vydavatelství ČVUT, Praha 2015.

[2] E. Brožíková, M. Kittlerová: **Sbírka příkladů z Matematiky II**. Skriptum Strojní fakulty. Vydavatelství ČVUT, Praha 2003, dotisk 2007. (*Sbírka řešených i neřešených příkladů*)

Následující výčet nelze chápat jako jednoznačné zařazení uvedené úlohy do zkoušky úrovně A, resp. B., ale jako orientační rozlišení. Rozsahem a náročností odpovídají požadavkům zkoušky úrovně B např. úlohy 1 až 11, 13 až 15, 26 a, b, c, 27 a, b, 30 až 36, 37b, 38 až 42, 45a, 45b, 46-49.

Zkoušce úrovně A odpovídají např. úlohy 11 až 25, 26 c, d, e, 27 b, c, 28 a 29, 34 až 36, 37c, 42 až 55.

Obrazky stačí načrtnout, musí však obsahovat vše podstatné: popis os, měřítko, **popis** křivek (ploch) a vyznačení bodů, které jsou pro řešení úlohy důležité (průsečíky křivek ap.)

Dvojný integrál

V následujících úlohách je omezená množina $D \subset \mathbb{E}_2$ zadána nerovnicemi nebo hraničními křivkami.

- a) Načrtněte množinu D .
- b) Ověřte splnění předpokladů pro použití Fubiniovy věty (spojitost funkce na dané množině a její **vyjádření ve tvaru elementárního oboru integrace** vzhledem ke vhodně zvolené ose). Vypočítejte $\iint_D f(x, y) dx dy$.
- c) V úlohách 1, 3-12, 15, 17, 19 - 25 uveďte alespoň **dva příklady možného fyzikálního významu** daného integrálu. Uveďte přesně, zda se jedná o hmotnost (při jaké hustotě), statický moment nebo moment setrvačnosti (při jaké hustotě a vzhledem k jakému bodu nebo přímce).
- d) V úlohách 2, 5, 7, 10-12, 18 a 21-24 se pokuste představit si, slovně popsat a případně i načrtnout **těleso v $\mathbb{E}_3$, jehož objem je roven hodnotě daného integrálu.**

1. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; 0 \leq x \leq 1, 0 \leq y \leq 2x + 1\}$	b) $f(x, y) = x^2 y$
2. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = x, y = 2x, x = 2$	b) $f(x, y) = x + y$
3. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = \sqrt{x}, y = 2\sqrt{x}, x = 1$	b) $f(x, y) = 2xy$
4. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = x/2, y = 3x, y = 2$	b) $f(x, y) = x\sqrt{y}$
5. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = x^2, y = \sqrt{x}$	b) $f(x, y) = x$
6. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x \geq 0, y \leq x + 2, y \geq x^2\}$	b) $f(x, y) = 2x(y + 1)$
7. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + y^2 \leq 4, x \geq 0, y \geq 0\}$	b) $f(x, y) = xy$
8. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; \frac{x^2}{9} + \frac{y^2}{4} \leq 1, x \geq 0\}$	b) $f(x, y) = xy^2$
9. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = x, y = 1/x, y = 2$	b) $f(x, y) = xy^2$
10. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = 2x, y = 2/x, x = 2$	b) $f(x, y) = xy$
11. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x \geq 0, x + y \leq 2, x \leq y^2\}$	b) $f(x, y) = xy$
12. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $x = 1, x = y^2 + 2, y = 0, y = 2,$	b) $f(x, y) = y/\sqrt{x}$
13. a) $D \subset \mathbb{E}_2$ je ohraničena křivkami: $y = x, y = 1/x, x = 3$	b) $f(x, y) = \sqrt{x}$
14. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; y \geq 0, y \leq 2 - x, x \geq y^2\}$	b) $f(x, y) = y^2$
15. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x + y \leq 1, x + 1 \geq y \geq 0\}$	b) $f(x, y) = x^2 + y^2$
16. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x + y \leq \pi, x - y \leq \pi, x \geq 0\}$	b) $f(x, y) = \sin(x + y)$
17. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + 9y^2 \leq 9, x \geq 0\}$	b) $f(x, y) = y^2$
18. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + y^2 \leq 9, y \geq 0\}$	b) $f(x, y) = \sqrt{9 - x^2 - y^2}$
19. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; y \geq x^2, y \leq 12 - x^2\}$	b) $f(x, y) = x $

20. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + 4y^2 \leq 4, y \geq 0\}$ b) $f(x, y) = y \sqrt{x^2 + 4y^2}$
 21. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; y^2 - x^2 \leq 1, 0 \leq x \leq 2, y \geq 0\}$ b) $f(x, y) = y$
 22. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; 36x^2 + y^2 \leq 9, x \geq 0, y \geq 0\}$ b) $f(x, y) = xy$
 23. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + y^2 \leq 4x, y \geq 0\}$ b) $f(x, y) = xy$
 24. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + y^2 \leq 4, x \geq 0\}$ b) $f(x, y) = e^{-x^2 - y^2}$
 25. a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; y \geq \ln x, x \geq 1, y \leq 1\}$ b) $f(x, y) = 1/x$

V úloze 25 převed'te dvojný integrál oběma způsoby na dvojnásobný (tj. obě pořadí integrace). Pak zvolte jednu z možností a integrál vypočítejte.

Výsledky: 1. b) 16/15, c) hmotnost, když $\rho(x, y) = x^2 y$; moment setrvačnosti J_y (vzhledem k ose y), je-li $\rho(x, y) = y$; statický moment m_x (vzhledem k ose x), je-li $\rho(x, y) = x^2$. Podobně v dalších úlohách. 2. 20/3 3. 1 4. $40\sqrt{2}/9$ 5. 3/20 6. 52/3 7. b) 2, d) čtvrtina "válce" (v nezáporném oktantu), "horní podstavou" je hyperbolický paraboloid $z = xy$ (sedlová plocha) 8. 48/5 9. 13/5 10. $15/2 - 2 \ln 2$ 11. 7/24 12. $4\sqrt{6} - 4 - \frac{4}{3}\sqrt{2}$ 13. $8(1 + \sqrt{3})/5$ 14. 13/60 15. b) 1/3, c) moment setrvačnosti J_0 (vzhledem k počátku), je-li $\rho(x, y) = 1$; 16. π 17. $3\pi/8$ 18. 9π 19. 36 20. 2 21. 7/3 22. 9/32 23. 32/3 24. $\pi(1 - e^{-4})/2$ 25. 1/2

26. Načrtněte rovinný obrazec, který je omezen danými křivkami. Určete jeho plošný obsah P .
 a) $y = x, y = x^2 - 2$ [Výsl.: $P = 9/2$]
 b) $2x + 2y = 5, xy = 1$ [Výsl.: $P = 15/8 - \ln 4$]
 c) $y = x/2, xy = 2, y = 4$ [Výsl.: $P = 15 - 2 \ln 4$]
 d) $y = x - 1, y = -1, y = \ln x$ [Výsl.: $P = 1/2 - 1/e$]
 e) $y = x, y^2 = x + 2$ [Výsl.: $P = 9/2$]
 27. V následujících třech úlohách určete hmotnost m rovinné desky D při dané plošné hustotě $\rho(x, y)$.
 a) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; y \leq x + 2, y \geq x^2, x \geq 0\}, \rho(x, y) = xy$ [Výsl.: $m = 6$]
 b) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x \leq 4, x \geq y^2, y \geq 1/x\}, \rho(x, y) = 2x$ [Výsl.: $m = 94/5$]
 c) $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; x^2 + y^2 \leq 1, x + y \geq 1\}, \rho(x, y) = y$ [Výsl.: $m = 1/6$]
 28. a) Určete hmotnost m homogenní rovinné desky omezené křivkami $y^2 = 4x + 4, y^2 = -2x + 4$ (konstantní plošná hustota ρ). [Výsl.: $m = 8 \rho$]
 b) Určete těžiště tohoto tělesa. [Výsl.: Statický moment $M_y = 8\rho/5$, těžiště $T = [1/5, 0]$]
 29. Určete moment setrvačnosti vzhledem k ose y rovinné desky $D = \{[x, y] \in \mathbb{E}_2; 4x^2 + y^2 \leq 1, y \geq 0\}$, je-li plošná hustota $\rho(x, y) = y$. [Výsl.: $J_y = 1/60$]

Trojný integrál

V následujících sedmi úlohách

- a) načrtněte množinu (těleso) D v $\mathbb{E}_3$. Zakreslete též průmět D_{xy} tělesa D do roviny $z = 0$. (Všechna daná tělesa mají dolní podstavu v rovině $z = 0$).
 b) Ověřte předpoklady pro použití Fubiniovy věty. Vypočítejte trojný integrál $\iiint_D f(x, y, z) dx dy dz$.
 c) Uveďte alespoň dva příklady možného fyzikálního významu daného integrálu. Uveďte, zda se jedná o hmotnost (při jaké hustotě), statický moment či moment setrvačnosti (při jaké hustotě a vzhledem k jakému bodu, přímce nebo rovině).
 30. a) $D : 0 \leq x \leq 1, 0 \leq y \leq 1, 0 \leq z \leq 4 - x^2 - y^2$ b) $f(x, y, z) = xy$
 31. a) $D : x^2 + y^2 \leq 3, 0 \leq z \leq 2$ b) $f(x, y, z) = x^2 + y^2$
 32. a) $D : 0 \leq x \leq 1, 0 \leq y \leq x, 0 \leq z \leq 2 - x - y$ b) $f(x, y, z) = x^2$
 33. a) $D : x \geq 0, y \geq 0, x + y \leq 1, 0 \leq z \leq xy$ (stačí průmět D_{xy}) b) $f(x, y, z) = x$
 34. a) $D : x \geq 0, y \geq 0, x + y \leq 1, 0 \leq z \leq 4 - x - 2y$ b) $f(x, y, z) = x^2$
 35. a) $D : 0 \leq z \leq 4 - x^2 - y^2, y \geq 0$ b) $f(x, y, z) = x^2 y$
 36. a) $D : 0 \leq x \leq 3, x \leq y \leq 3, 0 \leq z \leq xy$ (stačí průmět D_{xy}) b) $f(x, y, z) = (x^2 + y^2) z$

Výsledky: 30. čtyřboký hranol, shora rotační paraboloid: 3/4, 31. válec: b) 9π c) hmotnost, když $\rho(x, y, z) = x^2 + y^2$; moment setrvačnosti J_z (vzhledem k ose z), je-li $\rho(x, y, z) = 1$. Podobně v dalších úlohách. 32. trojboký hranol, shora rovina: 1/5 33. trojboký hranol, shora hyperbolický paraboloid: 1/60 34. 1/4 35. b) 512/105 c) hmotnost, když $\rho(x, y, z) = x^2 y$; moment setrvačnosti J_{yz} (vzhledem k rovině yz), je-li $\rho(x, y, z) = y$; statický moment D_{xz} (vzhledem k rovině xz), je-li $\rho(x, y, z) = x^2$. Podobně v dalších úlohách. 36. $3^7/10$.

Pokud je v některé z následujících úloh **výpočet objemu**, pak zvažte, zda je nutné (resp. vhodné) počítat trojný integrál, tj. $V = \int \int \int_D 1 \cdot dx dy dz$ nebo zda stačí využít geometrického významu dvojného integrálu.

37. a) Načrtněte těleso D : $0 \leq x \leq 1$, $0 \leq y \leq 1$, $0 \leq z \leq 4 - x^2 - y^2$ a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$.
 b) Vypočítejte objem tohoto tělesa. $[V = 10/3]$
 c) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = x + y$. $[m = 19/6]$
38. a) Načrtněte těleso D a jeho průmět do roviny $z = 0$, je-li D ohraničeno plochami $x^2 + y^2 = 9$, $z = 0$, $z = 2$.
 b) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = z$. $[m = 18\pi, D$ je válec]
 c) Vypočítejte hmotnost, je-li hustota $\rho(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2}$. $[m = 36\pi]$
39. a) Načrtněte těleso D a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$, je-li D ohraničeno plochami $x^2 + y^2 = 1$, $z = 0$, $z = x^2 + y^2 + 4$.
 b) Vypočítejte objem tohoto tělesa. $[V = 9\pi/2, D$ je "válec", shora rotační paraboloid]
40. a) Načrtněte těleso D : $x^2 + y^2 \leq 4$, $0 \leq z \leq 4 - x$. Zakreslete jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$.
 b) Vypočítejte objem tohoto tělesa. $[V = 16\pi, D$ je válec, shora odříznutý rovinou]
41. Vypočítejte objem tělesa D , které je omezené plochami o rovnicích $z = x^2 + y^2 + 4$, $z = 3 - x^2 - y^2$, $x^2 + y^2 = 1$. Načrtněte dané těleso a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$. $[V = 2\pi]$
42. a) Načrtněte těleso D : $x^2 + y^2 \leq z \leq 9$ a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$ (těleso ohraničené rotačním paraboloidem a rovinou).
 b) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = x^2 + y^2$. $[m = 243\pi/2]$
 c) Vypočítejte objem tohoto tělesa. $[V = 81\pi/2]$
43. a) Načrtněte těleso D a jeho průmět do roviny $z = 0$, je-li D ohraničeno plochami $\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{16} = 1$, $z = 0$, $z = 3$.
 b) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = z$. $[m = 36\pi]$
44. Načrtněte těleso D : $x^2 + y^2 + z^2 \leq 16$, $x^2 + y^2 \leq 9$. Vypočítejte jeho objem. $[V = 4\pi(64 - 7\sqrt{7})/3]$
45. Je dáno těleso D . Zakreslete jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$. Vypočítejte objem tohoto tělesa.
 a) D je ohraničeno plochami $3x + 2y = 12$, $x = 0$, $y = 0$, $z = 0$, $z = x^2$. $[V = 32]$
 b) D je ohraničeno plochami $x = y^2$, $x = 1$, $z = 0$, $z = x$. $[V = 4/5]$
 c) $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; x \leq 2, y \leq 2, xy \geq 1, 0 \leq z \leq x^2 + y\}$. $[V = 45/8]$
46. Načrtněte daný kužel D a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$. Určete hmotnost tohoto tělesa, jestliže $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; \sqrt{x^2 + y^2} \leq z \leq 4\}$, hustota $\rho(x, y, z) = z$. $[m = 64\pi]$
47. Načrtněte daný kužel D a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$. Určete hmotnost tohoto tělesa, jestliže $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; 0 \leq z \leq 4 - \sqrt{x^2 + y^2}\}$, hustota $\rho(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2}$. $[m = 128\pi/3]$
48. Načrtněte těleso D a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$. Určete hmotnost tohoto tělesa, je-li $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; x^2 + y^2 \leq z \leq 4\}$, hustota $\rho(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2}$. $[m = 128\pi/15]$
49. Je dáno těleso $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; 1 \leq x^2 + y^2 + z^2 \leq 9, z \geq 0\}$.
 a) Vypočítejte jeho hmotnost, je-li hustota $\rho(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2 + z^2}$. $[m = 40\pi]$
 b) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = \frac{1}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}$. $[m = 8\pi]$
50. a) Načrtněte těleso $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; x^2 + y^2 + z^2 \leq R^2, z \geq 0\}$, $R > 0$ je konstanta.
 b) Vypočítejte hmotnost tohoto tělesa, je-li hustota $\rho(x, y, z) = z$. $[m = \pi R^4/4]$
51. Je dáno homogenní těleso $D = \{[x, y, z] \in \mathbb{E}_3; \sqrt{3x^2 + 3y^2} \leq z \leq 3\}$, hustota $\rho = konst$.
 Načrtněte těleso D a jeho průmět D_{xy} do roviny $z = 0$.
 Pomocí trojného integrálu určete jeho moment setrvačnosti vzhledem k ose z . $[J_z = 27\pi\rho/10]$
52. a) Načrtněte těleso D a jeho průmět do roviny $z = 0$, je-li D ohraničeno plochami $z = x^2 + y^2$, $z = 18 - x^2 - y^2$.
 b) Vypočítejte objem tohoto tělesa. $[V = 81\pi]$
53. Načrtněte těleso D : $2z \geq x^2 + y^2$, $x^2 + y^2 + z^2 \leq 3$ a určete jeho objem. $[V = 2\pi\sqrt{3} - 5\pi/3]$
54. Určete hmotnost koule o poloměru a , jestliže hustota je $\rho(x, y, z) = x^2 + y^2$. $[m = 8\pi a^5/15]$
55. Načrtněte těleso D : $0 \leq z \leq 36 - 4x^2 - y^2$ a určete jeho objem. $[V = 324\pi]$